

קדל

הרצאה

קר בנין

בישראל ובתפוצות

ה ת ו כ ן

מס' העמוד

- 1 מאת המערכת
- 2 על בנינו שנפלו - מ. גולדנברג
- 5 על ו ! - ארגון יוצאי קרמניץ בישראל
- 6 מכתב מקרמניץ - מ. גולדנברג
- 7 שומר הקברים
- 8 אימוץ זכר קהילה קרמניץ - י. רוכל
- 9 בספריה ע"ש ריב"ל - י. רוכל
- 10 פסיפס - צרור ידיעות

חוברת א' של קול יוצאי קרמניץ; ערב ההתייחדות;
אות הלוחם היהודי; חופה על הר הצופים.

- 12 קשרים עם בני עירנו שבחול"ל - מ.ג., י.ר.

בימי מלחמת ששת הימים; עם בני עירנו מארגנטינה
ומרוסיה; סכומים שנחבלו; בחו של זאב שניידר;
פולנים יוצאי קרמניץ כוחבים - יהושע גולברג

- 15 הלכו לעולמם - דברי זכרון לנפטרים - מ.ג.; י.ר.

האחים ביברמן; אפרים ספר; אברהם פישמן; אסתר
פידל-כנורי; חנה קסלמן; יעקב רייכמן; אהרן
גולפמן; אשר דסר; מנדל פרידל

בעריכת החוברת לקחו חלק:

אברהם ארגמן, מנוס גולדנברג, יהושע גולברג, שמואל טיסלמן ויצחק רוכל.

עיצוב גראפי - הח' ארגמן

התרגום לאידיש נעשה בחלקו הגדול ע"י הח' יהודית שטרן-רוזנטל, ובחלקו -
ע"י הח"ח מנוס גולדנברג וטיסלמן.

להוצאת חוברת זו נחקלה תרומה מיוחדת מאת הלאנדסמאנשאפט שבניו-יורק.

מחיר החוברת - 2. ל"י

א י נ ה א ל ט

זייט

- 21 פון די ארויסגעבער
22 די געפאלענדע זון אונזערע - מ. גאלדענבערג
27 זייט עולה! - קרעמעניצער לאנדסלייט פאראיין אין ישראל
28 א בריוו פון קרעמעניץ - מ. גאלדענבערג
30 דער אפהיסער פון קרעמעניצער קברים
30 דאס פאראייגענען (אדאפטירונג) פון קהילת קרעמעניץ - י. רוכל
31 אין דער לעווינזאן ביבליאטעק - י. רוכל
33 פארשידענעס - א בינטל ידיעות
קרעמעניצער לאנדסלייט שטימע נומער 1, די יערליכע
אזכרה; דער צייכן פון יידישן קעמפער; א חופה
אויפ'ן הר הצופים
35 פארבינדונג מיט לאנדסלייט אין אויסלאנד - מ.ג., י.ר.
אין די טעג פון קריעג; מיט לאנדסלייט פון ארגענטינע
און פון רוסלאנד; שפענדונגען פון אויסלאנד;
פולישע יוצאי קרעמעניץ שרייבן אונז - יהושע גאלבערג;
טובה מאלינסקי.
39 הלכו לעולמם - צו זייער אנדענק - מ.ג., י.ר.
די ברודער ביבערמאן; אפרים טעפער; אברהם פישערמאן;
אסתר פידעל-כינורי; חנה קעסעלמאן; יעקב רייכמאן;
אהרן גאליפמאן; אשר דעסער; מענדל פרידעל
- - - -
אנטייל גענומען אין ארויסגעבן די העפט האבן אברהם ארגמן (בוץ), מאנוס גאלדענבערג,
יהושע גאלבערג, שמואל סייטעלמאן און יצחק רוכל.
גראפישע טייל - דורך א. ארגמן (בוץ).
איבערזעצונג אויף אידיש - דורך יהודית שטערן-ראזענטאל, און טיילווייז דורך מאנוס
גאלדענבערג און שמואל סייטעלמאן.
- - - -
א באזאנדערע שפענדונג פון לאנדמאנשאפט אין ניו-יארק איז ערהאלטן געווארען אויף
ארויסצוגעבען די העפט.
- - - -
פרייז פון העפט - 2 ל"י .
- - - -

מוקדשת לזכר בנינו אבשלום ויעל

... עמק בור, חמר אדום
היה לי פעם נוה שלום...
באביב גנים פרחו שם,
סתו - הצפורים עברו שם
חורף - שלג שם ירד -
ועתה רק רוח נד....

.... סיפע גריבער, רויטער לייס -
כ'האב אמאל געהאט א היים.
פרילינג - פלעגן סעדער בליען
הארבסט צייט - פלעגן פויגלען ציען
ווינטער - פלעגט דארט פאלן שניי,
איצטער - בליט דארט ווינד אין וויי....

שמואל האלקין

בן עירנו היקר,

אנו מגישים לך בזאת את החוברת "קול יוצאי קרמניץ" מספר 2, בתקווה שתמצא בה עניין,
כמו בראשונה. שוב היא תחזיר אותך להרבה שנים אחורה ולמרחק רב ממך.

ההדים שהגיעו אלינו מכל מקום, אליו החוברת הראשונה נשלחה (כאן ובחוץ לארץ), היו
מעודדים, חמים ולעתים נובעים ללב.

החלטנו להמשיך במפעל זה, שקשור אמנם בהרבה טרחה לעוסקים במלאכה, אבל גם בהרגשת
סיפוק, הניזון מאותם ההדים ומן ההכרה שנוצר כלי המלכד את בני-עירנו באשר הם שם.

החוברת הראשונה הגיעה לאחינו שמעבר לים סמוך למלחמת ששת הימים. סערת הרגשות
שהתעוררו אצלם בעקבות החוברת, השתלבה והשתרבה בדאגתם הרבה ובחרדתם הגדולה לגורלנו
כאן. כל הגעגועים, כל האהבה לבית הישן הופנו על ידם אלינו, לבית החדש.

האזכרות השנתיות לזכר קדושינו, הן בארץ והן בבואנוס איירס ובניו-יורק, עמדו השנה
בסימן הנצחון ובסימן הצער והכאב על אבדן בנינו אשר נפלו במערכה.

לחוויות ואירועים אלה נסינו לתת בסוי בחוברת זו.

ה מ ע ר כ ת .

בחבורת הזאת מייחדים אנו מקום מיוחד לזכרם של שני הצעירים, בניהם של אנשי קרמניץ, שנפלו במערכה. ובהעלותנו כאן את דמונם, מביעים אנו את צערנו העמוק על חייהם הצעירים שקופחו ומתלקים לזכרם כבוד ויקר, יחד עם כל אנשי קרמניץ, אלה החיים אתנו ואלה שניספו.

האסון הגדול שפקד את יהודי קרמניץ מאחד אותנו למשפחה אחת, והמשפחה הגדולה הזאת אלה כולה ומבכה את בניה אלה, שבקרבתם הביאו לנו את ההצלה. לא נס היה כאן, וחוטא להם מי שגורס כך.

גבורתם, עוז רוחם, נכונותם להקרבה עצמית היו בטוי לאותה גבורה שצברה האומה במשך דורות רבים, החל מהתקופה הקדומה ביותר, דרך המכבים, נצורי מצדה, דרך מקדשי השם בימי מסעי הצלב ובמדורות האינקביזיציה, לוחמי הגיטאות והפרטיזנים, עולי הגרדום ולוחמי מלחמת השחרור. דור 'דור וגבוריו. מכאן באה להם הרוח הלוחמת שהדהימה את העולם. לא נשק סודי ולא נס, אלא רוח גבורה ועמידה בשער על קיום האומה.

שנים הם מבני קרמניץ שקנו בחייהם את חלקם בנצחון הגדול:

אבשלום, בנם של חנה ושמואל ציזין

יעל, בנם של סימה ויזהר קרמנצ'וגסקי-ירון.

אבשלום, בנם של ציזין, היה בן 32 בנפלו. דרך חייו

הקצרים היתה כדרך טובי הנוער מבני דורו. היה תלמיד טוב בבית-הספר. את כל זמנו הפנוי מסר לפעילות בחנועת הנוער ולספורט. את שרותו בצבא עשה בנח"ל. זמן מה היה חבר בקבוצ משמר דויד, שם עבד כטרקטוריסט. בקיבוץ הוא הקים להקת חובבים, שהצגותיה הצטיינו ברמה גבוהה. בשטח זה השתלם אחר כך ב"הבימה" ושם הציעו לו להצטרף לאנסמבל. אולם הוא לא רצה בקריירה של שחקן, והסתדר בפקידות. למד מיכון משרדי, מחשבים אלקטרוניים, ועבד בשנים האחרונות בקרן הגימלאות כמתכנן I.B.M. והצטיין מאוד בשטח זה.

אבשלום היה צעיר יפה תואר. במקום עבודתו ובכל מגע

אחר עם אנשים רכש לו ידידים רבים, הודות לקסם האישי שלו וטוב לבו. בכל פגישת רעים, בכל מסיבה הוא היה הרוח החיה שנטף שמחה בלב כולם. בטוי חזק לאותו כבוד, לאותה חיבה והוקרה, שרחשו לו חבריו לעבודה, שמענו ביוט השלושים, במסיבת הזכרון שנערכה לכבודו.

כבן, כבעל וכאב ידע אבשלום ליצור בבית אוירה של חמימות, של שלווה ונועם, אשר

הפכו את חיי כל בני המשפחה לאידיליה.

הוא נפל בחזית הדרום ביום השני של המלחמה והשאיר אחריו הורים שכולים, אשה, שני בנים ואחות נשואה.

יעל, בנם של סימה ויזהר קרמנצ'וגסקי-ירון, בן קיבוץ עין-השופט היה והצטיין באותן התכונות היקרות שהן מנת חלקם של טובי בני המשקים. היה נחבא אל הכלים, את סערות הנפש של צעיר בגילו ידע להסתיר עמוק בלבו. אך למרות חיצוניותו השקטה ובת צחוקו שליוותה אותו תמיד – ידע למרוד במוסכמות. לא תמיד היה בין אומרי ההן. היתה לו דעה משלו בכמה וכמה דברים, דעה החורגת מהשיגרה. באחריות וברצון היה ממלא אחרי כל הדרישות הרבות שהחברה הקיבוצית מטילה על צעיריה ואת הצרכים האינדיבידואליים שלו – ביחוד בשטח המוסיקה – היה מספק לעצמו על חשבון שעות השינה. היה מנגן על הקרן – הכלי האהוב עליו – עד שתיים בלילה. וכמו שאמרו חבריו עליו: "בפסיביות ובעודף זמן פנוי ראה את הגורם העיקרי להרגשה בלתי נעימה". כנותו ושלמות נפשו של יעל היו בלתי מתפשרות, ולכן כה אהבוהו וכבדוהו חבריו.

חברה אחת בת גילו של יעל כותבת בעלון בני המשק, שהוקדש לזכרו: "קשה היה לך להתאים את אישיותך לדמות החייל בצבא. אולם אנחנו קווינו, יעל, שיבוא יום, כשאתה תהיה המפקד ותוכיח לכולנו, כי אפשר למזג אישיות כשלך עם אישיותו של איש צבא. בפעולתך האחרונה ביום המלחמה הוכחת לנו, כי נשאת אותו יעל המוכן לתת את עצמו למען דבר שהאמנת בו".

באותה יחידה שנערכה לקראת ההתקפה המכרעת, היה יחד עם יעל גם אחיו, נחום.

יעל שמח כשמפקדו בחר בו להיות בין אלה מפלוגתו, עליהם היה להסתער על עמדות הסורים במעלה הרמה. ובהסתערות זאת מצא את מות הגבורה שלו.

* * * *

ת ה י ל ת נ צ ח ל ש נ י ה ם !

- -

כשאתה חושב מאין בא לנו הפלא הזה, מאין צמחו לנו האבשלומים, היעלים ודומיהם, אינך יכול לא להפנות מבטך אחורה, רחוק, לבתי אבותיהם. הנה משפחת ציזין, אבי המשפחה ר' ליפא ציזין, יהודי חרד בעל זקן שחור ומסולסל, דמות יהודית מוצקת, כאילו חצובה באבן על ידי הפסל אנטוקולסקי.

ר' ליפא, בעל תחנת קמח בסביבתנו, עבד את אלהיו בחדוה ובדביקות. למרות היותו נתון לפרנסת משפחתו הגדולה ולמילי דשמיא, הוא מצא לו זמן גם לצרכי ציבור וצדקה, להם התמסר באותה התלהבות ומסירות בהן עבד את בוראו.

יש עוד בין הקרמנצאים החיים אתנו כאן שזוכרים היטב את שמחת-תורה בבית הכנסת
דחסידיים. מי שלא ראה אז את ההתלהבות והשמחה של ר' ליפא ובניו בשעת ההקפות, לא ראה
שמחה מימיו. איך היה הוא מצליח למשוך למעגל ולהרקיז זקנים ממורמרים שעול הגלות היה
רובץ עליהם כל השנה - לאלהים פתרוניים.

בניו הלכו בדרכיו, אבל כבר בהתאם לדרישות הזמן. הם היו פעילים בתנועה הציונית,
שלושה מהם לחמו בחזיתות שונות בשורות הצבא הצארי במלחמת העולם הראשונה, חזרו מהחזית
כשרוביהם בידיהם, ואת הגשק ידעו לשמור ליום פקודה שאמנם לא איחר לבוא, בפרוץ מלחמת
האזרחים.

שמואל, אביו של אבשלום, בהיותו כבן 18, השיג לו רובה וממנו לא נפרד כל ימי
החירות ההם. היה חבר ההגנה העצמית בעיר, ובהיותו לעמים קרובות בנסיעות לרגל עסקי אביו
והיה מזדמן לעיירות שבסביבה בעתות של צרה, - היה נרתם לעזרת תושבי המקום הצעירים והודף
את הפורעים. כך היה פעם ביאמפולי, בטיאופול (צ'אן), בבילוצרקוב ועוד. בארץ - בין
פעילי ההגנה במקום מגוריו.

שמואל הגיע ארצה עם העליה הרביעית. את דרכו בארץ עשה כפועל חקלאי, יחד עם
חנה אשתו הקימו בית, קודם בפתח-תקוה ואחר כך בנחלת-יצחק. שניהם עברו את הקשיים של
פועל מסוג זה בארץ. אבל ביתם היה חמיד פתוח לבני העיר ולתושבי המקום. שם היו מוצאים
קבלת פנים נאה, ולפעמים גם סיוע בעת מצוקה. זהו הבית ששימש מקום גידולו של אבשלום.

* * * *

סבו של יעל, אביה של סימה קרמנצ'וגסקי, היה מאותם אברכי העיריה המשכילים
שהציונות היתה תוכן חייהם. אינני זוכר אף פעולה ציונית, אף אספה ב"אורגניזציה", ועדה,
מגביית למען הקרנות הלאומיות ו"תרבות" - שלא השתתף בה קרמנצ'וגסקי. והיה עושה בזה מתוך
אמונה שלמה ברעיון התחיה הלאומית.

קרמנצ'וגסקי היה שותף למאבקם העז של המנהיגים הציונים שבעיר במזימות של השלטונות
הפולניים להתנכל חדשים לבקרים לזכויות היהודים. היה נמנה על החיילים האלמונים של
המדינה בדרך, אשר הפכה להיות המדינה הזאת.

טבעי הוא שבבית זה גדלו הבנים ברוח לאומית וברוח של קידמה. קו ישר מוליך מבית
זה לקן של "השומר הצעיר" בקרמניץ וממנו - לקיבוץ עין-השופט, עליו נמנים סימה קרמנצ'וג-
סקי ובעלה יזהר ירון.

יזהר יליד הארץ, בנעוריו הוא השתייך לתנועה שנשאה את השם "לגיון", ממנה הצטרף
ל"השומר הצעיר". עבד כמהנדס מדידות מטעם הקרן הקיימת. אבל את יעודו מצא כמלחין. חיבר
כמה וכמה מנגינות עם ואופירה לילדים. כעת הוא מרכז את הפעולות המוסיקליות של הקבוץ
הארצי. יזהר וסימה שלמים עם הדרך בה בחרו ואוחה הגשימו. ובאזירה זאת גדל וקם יעל.

בספר שמואל ב', פרק י"ט, אנו קוראים:

ויעל דויד על עלית השער ויבך. וכה אמר בלכתו: בני אבשלום,
בני אבשלום, מי יחן מותי אני תחתיו. ותהי התשועה ביום ההוא
לאבל לכל העם. כי שמע העם ביום ההוא לאמור: נעצב המלך על
בנו. ויתגנב העם ביום ההוא לבוא העיר כאשר יתגנב העם
הנכלמים בנוסם במלחמה.

תיאור זה משקף יפה את מה שהרגשנו אנו בשמענו את בכיים של קרובי חללינו כל
אחד בשכנותו. שמחת הנצחון והתשועה נמהלה אז באבל, וטוב שכך הרגשנו...

* * *

חוב גדול חבים אנו לכם, הורי הבנים. ומה שיכולים אנו לעשות הרי זה לא לשכוח
אותם. ובכל רגע של שקט ושלוה באוהלינו, בכל רגע של הנאה מנוף ארצנו ומחיוכי ילדינו -
לזכור שהם בחייהם הצעירים והיקרים אפשרו לנו כל זאת.

מנוס גולדנברג

אל אחינו יוצאי קרמניץ בארגנטינה ובארצות הברית, שלום !

כולכם יודעים על מלחמת ששת הימים, בה נלחם עם ישראל באויביו אשר תקפו אותו
מכל צד, נלחם וניצח נצחון מזהיר. לא היתה לנו ברירה אלא לנצח. לולא זאת היה האויב
משמיד את מדינת ישראל ומחסל חיסול פיסי את היהודים שבארץ. לכן קם העם כולו כאיש אחד,
החייל בחזית והאזרח בעורף, הנחיל לאויב תבוסה מוחצת והרחיב את גבולות הארץ. עתה עומדת
מדינת ישראל במאבק מדיני עז, כדי שלא ייגזל ממנה בתחבולות מדיניות פרי הנצחון הצבאי
הכביר. נציגינו עומדים במאבק זה בחרף נפש ואנו תפילה שה' יצליח דרכם.

ובשעה גורלית זו פונים אנו אליכם, אנשי קרמניץ שבתפוצות, בקריאה בת מלה אחת:

ע ל ו !

אנחנו, ארבע מאות המשפחות, יוצאי קרמניץ שבארץ, רק הקדמנו אחכם בבואנו הנה,
אך מקרה הוא שאלה פנו מזרחה ואלה - מערבה. מאמינים אנו שכלם מגמת-פניהם הסופית אחת
היא: לארץ ישראל. עתה הגיעה השעה שאחינו אנשי קרמניץ שבתפוצות יעלו אף הם לארץ ישראל
ויתלכדו עם חיל החלוץ שלנו. אל תדחו ואל תתפתו ע"י נמוקים חמריים ואחרים. מדינת ישראל
זקוקה למיליון יהודים נוספים תוך שנים מעטות. ומאידך - בארצות מגוריהם אין לכם עתיד
כיהודים. גם אם לא צפוי עתה לצבור היהודי שבתפוצות שמד פיסי, חס ושלוה, - שמד לאומי
ודאי צפוי לו. כבר עתה אין לכם ואף לא לנו שפה משותפת עם הדור הצעיר שלכם, אינו מדבר
עוד אידיש ואף לא עברית (פרט לבודדים) אלא ספרדית בדרום ואנגלית בצפון, קשריו עם
היהודים נחלשים והולכים, הוא הולך ונשמע בחיי הארץ בה הוא גר וחלקו אף נתפס לנשואי
תערובת, ותהליך זה עוד ילך ויגבר.

תסיקו, איפוא, את המסקנה הנכונה והיא רק אחת: לעלות ארצה. ודאי, אין זה קל ואין זה פשוט לנטוש מקום מגורים, פרנסה בטוחה, ולנווד לארץ חדשה. אולם – לא על הלחם לבדו יחיה האדם. שימו איפוא אל לבכם את הכליון הצפוי בגולה לחיים היהודיים, התאזרו עוז ולכו אף אתם בדרכם של קודמיכם – לארץ ישראל. הגיעה השעה!

אנו מקוים ומאמינים שקריאתנו לא חשוב ריקם.

בברכת אחים נאמנה,

יוצאי קרמניץ בישראל

מכתב מקרמניץ

צלצול חד נשמע בבית. היה זה הדוור, שהודיע חגיגית: "מכתב מברית המועצות!" המעטפה נשאה את החותמת "קרמניץ" ברוסית. שבע-עשרה שנה עברו מאז שקבלתי את המכתב האחרון משם, מאמי, ימים ספורים בלבד לפני פלישת הגרמנים. והנה שוב אותה החותמת כמו אז, אותה המעטפה האפורה.

בידים רועדות אני פותח את המעטפה. המכתב מישראל מאנדל, שומר החומות היחידי שם.

אני מוסר אותו ככתבו, אבל לא כלשונו, כי הוא כחוב רוסית.

קרמניץ, 25.2.1967

קרובי היקר, מנוס

נשאיתי תודה לאל בחיים, אבל אני כבר זקן וחי לי את חיי כדרך הזקנים. יש לי שני בנים. אחד גר ברוססוב והוא שם מנהל חשבונות ראשי. השני גר בקייסיניב עובד שם כנהג, ואני חי בקרמניץ.

קרמניץ השתנתה מאד. ביחכם וכן כל הבתים שמסביבו נהרסו כליל ע"י הבאנדיטים. כעת במקומם עומד בית גדול, ובו מסעדה. במקום ביתנו, והבתים הסמוכים אליו – מדשאה רחבה ובמרכזה פסל של לנין. מכל הבתים הקודמים בעיר נשארו על כנם רק 5 אחוזים.

לעולם לא שכחתי אותך ואיך יכולתי. כל כך קרוב אליכם גרנו וגם קרובי משפחה הננו. הרי לא היה יום שלא בקרתי בביחכם.

בימי השואה, כשהבאנדיטים הגרמניים החזיקו אותנו בגיטו ושם עינונו, היינו כולנו ביחד. אני הצלחתי להמלט מהמות. את בני עוד קודם לכן שלחתי מהבית. בחי שנשואה היתה נספתה יחד עם אשה.

בבית בו אנו גרנו היו 60 אנשים. כשהובילום למוות עלה בידי לברוח ולהצטרף לפרטיזאנים. וכך לחמתי בשורותיהם עד שחציתי את החזית ועברתי לצד הסובייטי.

כעת אני מבקר לעתים קרובות בבית העלמין שלנו. אני נגש חמיד למצבת אביך ומתפלל שם. ואני נרגש אז כאילו היה הוא אבי.

אשתדל להקים מצבה במקום שם נקברו קרובינו. אני מתפלל שם ואומר "אל מלא רחמים".

בימים אלה קבלתי חבילה מוקמץ מאמריקה. וקניתי אבן ולמקום בו הקימותי את האנדרטה, הבאתי אבנים, אצוק שם אספלט ואבנה גדר. לשם כך נחוץ כסף רב. אשתדל לעשות כמידת יכולתי.

נפגשתי לפני ארבעה חדשים עם בחו של הרב סנדרוביץ בלבוב. גם אחיה מענדל הגר בקרמניץ היה אחי.

קבלתי גם חבילה מרוכל. התודה לכולם.

ד"ש מאשתי השנייה ומבני.

קרובכם, ישראל בן שמחה

* * *

זמן קצר אחרי קבלת מכתבו זה של מאנדל שלחתי לו מכתב עם תמונות בני משפחתי, אולם תשובתו משום מה נתעכבה. בינתיים פרצה מלחמת ששת הימים והקשר בינינו נותק לגמרי, נקווה - לא לאורך ימים.

מנוס גולדנברג

שומר הקברים

לפני זמן מה פורסם בעתון "טאג מארגען זשורנאל" המופיע בניו-יורק, מאמר גדול מאת י. שמואלביץ בכותרת "דער אפהיטער פון אידישע קברים", בו מסופר באריכות על פעלו של ישראל מנדל שהקים אנדרטה על גיא ההריגה של יהודי קרמניץ וגדר את המקום (עיי' "קול יוצאי קרמניץ", א', עמ' 2-3). המאמר פותח בתולדותיה של קרמניץ היהודית החל משנת 1503, מוסר את רשמיהם של אליעזר ברשף וסניה קגן מביקורם בעיר אחרי ההשמדה, ולאחר חיזור מפעלו של ישראל מנדל, על-סמך החומר שפורסם ב"קול יוצאי קרמניץ" וחילופי המכתבים של מנדל עם ה"סוסייטי" בניו-יורק, - מוסר המאמר את תמצית סקירתה של רבקה פסיס על בקורה בקרמניץ בשנת 1966 (עיי' "קול יוצאי קרמניץ", עמ' 12-13). הכותב הוא כנראה עהונאי מוכשר והמאמר מביא את הקורה לידי זעזוע עמוק. ניתן גם צילום האנדרטה ולידה - ישראל מאנדל.

יש רק להתפלא שלא נזכר כלל במאמר כי המקור העיקרי לאינפורמציה הוא "קול יוצאי קרמניץ" וכן לא נזכרו במאמר קשריו של מנדל עם ארגון יוצאי קרמניץ בישראל.

מגילת הנצחה

בית הספר _____ סמינר הקבוצים _____ ב' תל-אביב _____ במדינת ישראל
 נמצא בזה חניית, כי ביום כ' לחודש חסן תשכ"ז קיבל עליו את המשימה הקדושה
 להנציח את קהילת _____ קרמניץ _____ (בארץ פולין)
 שנחרבה בשנות השואה על ידי קנסי חטאים חטאים ונורחים.

תלמידי בית הספר, בשיתוף עם חרשויות החינוכיות ועם ארגוני
 הקהילה בארץ ובתפוצות, ובעזרת הוועדה הארצית להנצחת הקהילות
 שעל יד יד-ושם בירושלים, יעשו כמיטב יכולתם וימשיכו בפעולה
 שחללו בה להעלות לזכר עולם את הקהילה הכל בחייה ופעלה, עד
 לשואה וכן בסבלה, מאבקם וכליונה בתקופת החורבן.

על חתמים:

נחלת בית ושמר _____ סג"ר כרמלי _____ (שמואל חסיד)
 מייז ומלמדים וממחינים: _____ מ' כנסת _____ מ' סג' _____ מ' אורלי _____
 ב' ארצות הקהילה: _____ מ' ה' _____ מ' גולדברג _____

מגילה זו נתקבלה ביד ושם למשפחת עולם.

לפני כארבע שנים ויותר
 נהעוררה בין בחי-הספר בישראל,
 ביזמתו של גדעון האוזנר, הקסיגור
 במשפט אייכמן, חנועה להנצחת
 זכרם של הקהילות שהושמדו בימי
 השואה. כל בית ספר יאמץ זכרה של
 קהילה מסויימת, תלמידיו ילמדו
 על תולדותיה של הקהילה, על אורח
 חייה ועל גדוליה, לפי מקורות
 שונים שבכתב וגם מפי אנשי הקהילה
 הנמצאים בישראל, גם יכתבו חיבורים
 בנושא זה, ויראו עצמם כשומרי
 זכרה של הקהילה. פעולה זו מודרכת
 ע"י "יד ושם" וכן ע"י משרד החינוך.
 עד כה נכללו במסגרת "מפעל ההנצחה"
 226 בחי ספר, יסודיים ותיכוניים,
 שהנציחו מספר דומה של קהילות, ובשנת
 תשכ"ח עומד מפעל זה להקיף עוד 180
 בחי ספר.

זכתה קרמניץ שמפעל הזכרון
 שלה יהיה צמוד לסמינר הקבוצים, שם
 נמצאת הספריה ע"ש ריב"ל לזכר קדושי
 קרמניץ. את הדבר הזה מציין גדעון
 האוזנר במיוחד, בראיון שלו ב"מעריב"
 מיום 7.12.67. טבעי הוא איפוא שהנצחת
 זכרה של קהילה זו ייעשה ע"י סמינר

הקבוצים. ואמנם, זה שנים אחדות נערכות בחדר הספריה, בכ"ז ניסן, הוא יום זכר השואה,
 הרצאות בפני 3-4 כיתות של תלמידות הסמינר, כיתה אחת כיתה. אנשי קרמניץ מרצים בפניהן
 על דמותה של העיר בטרם חורבן, ההרצאה מלווה בשירה ובהדגמת העיר בתמונות שעל גבי
 קירות החדר, והמעמד בהתייחסות הזאת הוא מרשים מאוד. באחת האזכרות האלו הופיע בפני
 התלמידות גם גדעון האוזנר, שהתרשם מאד מהדרך המקורית להנצחת קהילת קרמניץ.

השנה נעשה גם האקט הרשמי של ההנצחה. ביום 23 בנובמבר 1967 נחתמה "מגילת
 ההנצחה" לקהילת קרמניץ ב"יד ושם" בירושלים, בכנס גדול ומרשים שנערך שם, בהשתתפות
 נציגי 170 בתי ספר ונציגי לאנדסמאנשאפטס רבים. המגילה נחתמה ע"י שלוש תלמידות וע"י
 החברה נעמי מטעם הנהלת הסמינר, ומצד שני - ע"י נציג ארגון יוצאי קרמניץ, חברנו
 יהושע גולברג. המגילה החתומה נמסרה למשמרת בגנזכי "יד ושם". באותו מעמד נחתמו עוד
 עשרות "מגילות הנצחה" ע"י בתי ספר שונים.

ההצטרפות הרשמית של הסמינר ל"מפעל ההנצחה" תאמץ את ידינו ליזום פעולות
 נוספות, כדי לנצור את זכרה של קהילת קרמניץ בין כתלי המוסד החינוכי שאימץ קהילה זו.

עמוד התווך של מפעל הזכרון שלנו היא כידוע הספריה לספרות ההשכלה על שם ריב"ל (ר' יצחק בער לוינזון, איש קרמניץ), שהוקמה ע"י יוצאי קרמניץ ליד סמינר הקיבוצים שבחל-אביב וחונכה רשמית ב-14 באוגוסט 1964, ביום הזכרון ה-22 להשמדת יהדות קרמניץ. מטרת הספריה היא לשמש לצרכי עיון ומחקר למורי הסמינר וחלמידיו וכן לכל מי שמחפשיין בחקר ספרות ההשכלה.

בחדשים האחרונים הקדיש הועד דיונים אחדים לבדיקת מצבה של הספריה, הרכב הספרים שלה ומה דרוש כדי להביאה לרמה נאותה. את הספרים הדרושים לנו אנו משיגים מארבעה מקורות: (1) בית הספרים הלאומי בירושלים מעניק לנו מן הספרים הכפולים שברשותו, לפי בחירתנו. בדרך זו הישגנו עד כה 325 ספר. (2) קנייה במזומן, בבחי מסחר לספרים עתיקים ומאת אספנים-חובבים. ממקור זה הישגנו עד כה כ-200 ספר. (3) ידידי ספריה ריב"ל בדטרויט שבארצות הברית, ביזמת ידידנו ובן-עירנו זאב שניידר, המציאו לנו עד כה כ-225 ספר (ועוד כמה עשרות חוברות). (4) מחורמים שונים בארץ ובחו"ל קבלנו עד כה כ-100 ספר.

בדרכים אלה רוכזו עד כה בספריה ריב"ל כ-850 ספר, ועוד כ-75 ספרים כפולים, שימשו לצרכי חילופין.

אשר לטיבם של הספרים והתאמתם לייעודה של הספריה, הרי בשורה הראשונה עומדים הספרים שנקנו במזומן, באשר לגביהם היתה הבחירה בידינו; מחמת מחירם הגבוה קנינו, כמובן, רק ספרים המתאימים למסרתה של הספריה. ספרים אלה, אשר גילם הוא עפ"י רוב מ-100 שנה ומעלה, הם יקרי מציאות (רובם לא הופיעו במהדורות חוזרות) ומכאן מחירם הגבוה. הספרים שאנו משיגים - כמעט חנם - בבית הספרים הלאומי שבירושלים, גם הם בעלי ערך ומתאימים ברובם לייעודה של ספריה ריב"ל באשר גם לגביהם הבחירה היא בידינו. בנוגע לשני המקורות האחרים הרי לגביהם הבחירה איננה בידינו אלא בידי החורמים.

מחוך בדיקת הרכב הספרים הובהר לנו שחסרים אנו בעיקר ספרים פריודיים מחקופת ההשכלה: ירחונים, רבעונים, שבעונים וקבצים שונים. כמה וכמה מהסופרים של תקופת ההשכלה לא זכו לכך שכתביהם יופיעו במרוכז, בצורת "כל כתבי", אלא מפוזרים הם בקבצים שונים. מכאן החשיבות לרכז בספריה שלנו גם מה שקוראים "פריודיקה". לאחר התייעצות עם חברים מחיפה, הקציב הועד לשם רכישה מיוחדת של ספרים מסוג זה סכום של 1000 ל"י. ואמנם הצליחו לרכוש בהתחלת 1967 למעלה מ-50 ספר, אשר העשירו ענף זה של הספריה. החברים הבקיאים בספרות ההשכלה ודאי ימצאו ענין לדעת שנרכשו בין השאר: (1) "השחר" של סמולנסקי, בעד 6 שנים. (2) "המגיד" - בעד 7 שנים; (3) "הבוקר אור" של גוטלובר בעד 2 שנים; (4) "כרם-חמד" - 5 כרכים; (5) "החלוץ" של י.ה. שור - 2 שנים, ועוד קבצים אחרים מסוג זה. כל אלה בהצטרפם לקבצים שנרכשו לפני כן, מייצגים כבר חתך נכבד של הספרות מאותה התקופה.

אכן, גם לאחר זה רחוקה עדיין הספריה ממלוא התפתחותה, מבחינת כמות הספרים והרכבם, אך גם במצבה הנוכחי ימצא בה המעיין חומר חשוב בשטחים שונים של ספרות ההשכלה. לכן קיימנו בזמן האחרון כמה פגישות עם הנהלת הסמינר וסוכס שבקרוב תהיה הספריה פתוחה למבקרים ולמעיינים בימים קבועים, ומטעם הסמינר יתמנה עובד חלקי שיטפל בספריה טפול שוטף, אף יכין כרססת, קטלוג וכו', כדרוש לספריה צבורית מסודרת. מצדנו הבטחנו בפגישות

אלו להוסיף ולשקוד על הרחבת הרכב הספרים. בזמן האחרון קבלנו למטרה זו מחברינו שבח"ל סכומים מסויימים שיאפשרו לנו לעמוד בהבטחתנו. יש לציין כי כבר עתה, עוד בטרם נפתחה הספריה רשמית לקהל, פונים אליה מפעם לפעם מורים לספרות וסטודנטים מאוניברסיטת בר-אילן ומאוניברסיטת תל-אביב, מבקשים ואף מוצאים בה חומר לצרכי מחקריהם.

פרס על שם שמואל שניידר ז"ל. חברנו זאב (וועלוויל) שניידר מדטרויט קבע פרס שנתי, למשך שנים אחדות, בעד חיבור שייכתב על נושא הקשור בספרות ההשכלה. הפרס ישא את שמו של שמואל שניידר ז"ל, אביו של זאב. הוכרז על כך בשנת תשכ"ז והנושא שנקבע ע"י חבר השופטים היה: "ריב"ל ובעית החנוך היהודי". אך מסבות שונות לא יצא אז הדבר לפועל, ויש להניח שיוגשם בשנה השוטפת, תשכ"ח. כדאי לציין שריכזנו בזמנו מתוך ספריית ריב"ל גופא כ-25 ספרים שיכלו לשמש חומר מסייע לכתיבת החיבור הנ"ל. אך כאמור לא יצא אז הדבר לפועל ונדחה לשנה זו. אך ייתכן שעתה ייקבע ע"י חבר השופטים נושא אחר.

פ ס י פ ס

חוברת א' של "קול יוצאי קרמניץ" הופיעה סמוך לחג הפסח תשכ"ז ועוררה הדים חמים בין בני עירנו שבארץ ובח"ל, הן לגבי התוכן והן לגבי העיצוב הגרפי המוצלח. החוברת הודפסה ב-500 טפסים, מהם נשלחו למעלה מ-300 לחברים בארץ, כ-125 לחברים בארגנטינה, בארצות הברית ובמדינות אחרות, והשאר - לאישים ולמוסדות שונים. אין ספק שחוברות אלו מסייעות לליכוד החברים בארץ מסביב לארגון וכן להידוק הקשרים עם בני עירנו שבח"ל. אנו רואים את הבטאון כמפעל שהצליח ובדעתנו להמשיך בפרסום החוברות לעתים מזומנות, במדה שיתרכז חומר מחאים ובמדה שהדבר לא יגרום הפסד לקופת הארגון.

ומלים אחדות לצד הכספי. ההוצאה של חוברת א' הסתכמה ב-745 ל"י, וההכנסה 795 ל"י, המורכבת כך: תשלומים מחו"ל - 275 ל"י, תרומות בארץ - 200 ל"י, תשלומים בארץ - 320 ל"י. שני סעיפי ההכנסה הראשונים הם במדה ידועה חד-פעמיים, והתקציב צריך להתבסס בעיקר על תשלומי חברינו בארץ. מתברר שלא כל החברים שלמו כבר בעד החוברת א', למעלה מ-100 חברים חייבים עוד 2 ל"י כל אחד. הסכום הקטן אינו מצדיק טיפול חוזר, משלוח תזכרות וכו', והחברים נדרשים בזאת לשלם את המגיע מהם בעד החוברת א' וכן להעביר גם את התשלום בעד חוברת ב'. כאמור, זהו המקור העיקרי לכסוי ההוצאה, ובו תלוי ההמשך של מפעל זה.

ערך ההתייחסות עם קדושי קרמניץ החקיים ביום 15 באוגוסט 1967 מוצאי תשעה-באב, ברחבה של סמינר הקיבוצים בתל-אביב, והוקדש השנה גם לזכר הבנים של יוצאי קרמניץ שנפלו במלחמת ששת הימים. תוכן האזכרה וביצועה היו הפעם בלתי שיגרתיים והושפעו מהאווירה המרוממת של הנצחון. ביטוי לכך ניתנו בדברי הפתיחה שנאמרו ע"י חברנו מרדכי אות-יקר (אוטיקר) "בימי משה ונצחון". דברי הערכה לשני הבנים שנפלו וניחומים להורים השכולים נאמרו ע"י מנוס גולדנברג. יצחק פורטנובי, שניהל את הסקס, סקר "25 שנה לחורבן קרמניץ" ושילב בדבריו קטעים ממכתבי השתתפות שנחבלו מאת פולנים יוצאי קרמניץ בשלזיה ובקנדה. מנוס אמר דברי אזכרה לאנשי קרמניץ בארץ ובחוץ לארץ שנפטרו במרוצת השנה,

ובחו - לילי פתר - קראה פרקי שירה הולמים משל נתן אלתרמן, יצחק קצנלסון ואחרים. באמירת "קדיש" ו"אל מלא רחמים" הסתיימה האזכרה. בתכנית שולבו גם פרקי נגינה בסקסופון. השתתפות החברים היתה הפעם הרבה למעלה מהרגיל, הורגשה ביניהם התעוררות והתרוממות הרוח. רבים ביקרו בחדר ספריית ריב"ל, התבוננו בספר "יזכור", דפדפו ב"קרעמעניץ יזכור בוך", והתמונות שעל קירות החדר העלו לפנייהם דמויות של קרמניץ מימים עברו.

"אות הלוחם היהודי" הוענק לנשיא המדינה. בימי מלחמת העולם השנייה אחזו בנשק כשני מליון יהודים ולחמו בחיה הנאצית כחיילים בצבאותיהן של בעלות הברית, כפרטיזנים ביערות, כלוחמי מחתרת ומורדי גיטאות, רבבות מהם נפלו בקרב, רבבות נפצעו, אבל יחד עם מיליוני קרבנות השואה סללו את הדרך לחרותנו ולהקמת מדינת ישראל הריבונית.

מנהיגינו עם שר הבטחון בראשם, מצאו לנכון להבליט את הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו להלחם בצורר הנאצי, ולפי המלצתם החליטה הכנסת להעניק ע"י משרד הבטחון לכל לוחם יהודי בחזיתות של מזרח אירופה את "אות הלוחם היהודי".

ועד האירגונים של הפרטיזנים והחיילים המשוחררים החליט להעניק לנשיא המדינה את סמל "אות הלוחם היהודי".

היה לי הכבוד והעונג להשתתף בין אחרים בבית הנשיא בירושלים בטקס רב רושם זה, שלא אשכח אותו כל ימי חיי. כשהנשיא עבר בין משתתפי הטקס והגיע אלי, עצר על ידי, התעניין באותות ההצטיינות שקשטו את דש מעילי ובקש הסבר עליהם. כשאמרתי לו שהחטיבה שלנו עברה בקרבות ממוסקבה עד ברלין התעניין לדעת מאין אני, עניתי לו שאני מעיר קרמניץ, וכי יוצאי העיר הקימו מפעל זכרון וספריה על שם ריב"ל לזכר קדושי קרמניץ.

הנשיא הביע דברי הערכה למפעל הנצחה מקורי זה.

יהושע גולברג

חופה על הר הצופים. ב-19 ביולי 1967 השיא בן עירנו אברהם חסיד' את בנו נחמיה, בוגר האוניברסיטה העברית, והחופה נערכה על הר הצופים, אשר רק כחודש וחצי לפני כן שוחרר מידי הירדנים. חיל הצנחנים שכבש את ירושלים חגג באותו ערב את חג הנצחון, והחופה נכללה בטקס של היחידה, אשר גם נחמיה משרת בה. כאלפיים אורחים, במדים ובלי מדים, ביניהם ראש העיר ירושלים ועוד אורחים נכבדים, השתתפו בטקס וחזו גם בחופה שנערכה ע"י רב צבאי על במת האמפיתיאטרון של האוניברסיטה. עם שבירת הכוס, כדת וכדין, קידם הצבא את הזוג הצעיר ב-21 מסחי אש, והאלוף עוזי נרקיס, כובש ירושלים, בירך את החתן והכלה. הטקס כלל גם חכנית אמנותית עשירה בהשתתפות כחות אמנותיים מעולים שראו זכות לעצמם להופיע בטקס זה. ה"כיבוד" היה אף הוא "כיד המלך". עד שעה מאוחרת בילה הקהל וכל "המחותנים" על הר הצופים, כאשר לרגליהם העיר ירושלים המשוחררת, על שלל אורותיה. קרוב לחצות התפזר הקהל ברכב שהוכן ע"י הצבא, ואיש איש חזר למקומו.

היתה זו חוויה בלתי נשכחת, וגאותם של אנשי קרמניץ על כך שהחופה הראשונה על הר הצופים המשוחרר נערכה לבן-עירם. יחד עם בני עירנו שבאו להשתתף בטקס מברכים אף אנו את הזוג הצעיר ואת ההורים בברכת "מזל טוב".

קשרים עם בני עירנו שבחוץ לארץ

מלחמת ששת הימים גרמה - בין השאר - להידוק יתר של הקשרים בינינו ובין ארגוני קרמניץ שבארגנטינה ובארצות הברית. כבר ביום פרוץ המלחמה קבלנו מיברק של עידוד מאת חברנו יצחק ווקמן בניו-יורק ולאחר זה הגיעו מכתבי עידוד כמעט יום יום, וסמוך לסיום המלחמה בא ווקמן ארצה לביקור של שבועות אחדים. קבלת פנים נרגשת נערכה לו בביתו של יצחק רוכל. עם שובו לניו-יורק התכנסו שם בני עירנו לאספה, בה מסר ווקמן מרשמו בארץ וכן הוספדו שני החללים מבני קרמניץ. באספה השתתפו גם חברינו שמחה גינוסר מירושלים ואבא קנלר מרמת-גן, ששהו אז בניו-יורק. בהזדמנות זו תרמו 200 דולרים לצרכי הארגון של יוצאי קרמניץ בארץ. יו"ר ה"סוסייטי" של יוצאי קרמניץ בניו-יורק הוא עתה מר עמנואל ברונפלד.

גם הלאנדסמאנשאפט שבארגנטינה עמד בקשרי מכתבים ערים אתנו בימי המלחמה ולאחריהם, באמצעות המזכיר הנמרץ של הארגון דשם, החבר מרדכי כץ. מכתביהם המפורטים של חברינו מנוס גולדנברג ויצחק רוכל הוקראו באספות של בני העיר בבואנוס-אייירס, וכן ניתן לכך פרסום רחב בעתונות ידידית המקומית וקטעי העתונות הועברו אלינו. באחת האספות נאסף לצרכי מפעל הזכרון שבארץ סכום של 500 דולר. נשיאות הוועד החדש של הארגון בארגנטינה מורכבת מהח"ח: חיים מורדיש - יו"ר, מרדכי כץ - מזכיר, שלמה נודל - גזבר, יצחק שפאק - רואה חשבון, גברת ציפה כץ - יו"ר ועדת החברות.

שלשה צעירים, בניהם של יוצאי קרמניץ בארגנטינה, הגיעו ארצה בפרוץ הקרבות כמתנדבים, ונמצאים עדיין בארץ בקבוצים שונים.

תגובות דומות של דאגה ושמחה הגיעו גם מחברים יחידים שבארצות אחרות ביניהם אהרן גילרנט מאיטליה, פסח גורנשטיין מפריז, מקס דסר מקנדה ואחרים.

סכומים שנתקבלו מחו"ל . בחזשים האחרונים קבלנו מאת ארגוני קרמניץ שבחו"ל ומחברים בודדים יוצאי קרמניץ סכומים ניכרים, חלקם - למטרות מוגדרות מראש, וחלקם - לטובת מפעל הזכרון בכללו. והרי פירוט הסכומים:

מאת ארגון קרמניץ שבארגנטינה	500	דולר
" " " בניו-יורק	200	"
יצחק ווקמן בניו-יורק	100	"
מאת ד"ר זאב חסיד בברקלי, ארה"ב	50	"
" גב' הודיה צ'צ'קי, שיקגו	25	"
" גב' מנדלשטם פנח, קליפורניה	50	"
" זאב שניידר, דטרויט, ארה"ב	130	"
בשביל פרס בעד חבור		
על ספרות ההשכלה		
משפחת מלינסקי, דטרויט, בבקורם בארץ	33	"

סכומים אלה מאפשרים להרחיב את פעולות הארגון ולתורמים באשר הם שלוחה תודה לבבית.

מלבד אלה נחקבלו סכומים שונים עבור חוברת א' של "קול יוצאי קרמניץ".

פגישה עם בני-עירנו מארגנטינה וברוסיה. חווייה נעימה מאוד היחה בשבילנו, למניין קרמנצאים, קבלת הפנים שערכנו לאורחים מארגנטינה ומברית המועצות במפעל הזכרון שלנו, בספריית ריב"ל. ישבנו כולנו מסביב לשולחן הערוך, כשכולנו הכוחל עם הסימטאות הצפופות של קרמניץ, נוף ההרים מסביב, חורף וקיץ זה ליד זה.

ישראל שער, בנו של החייט מפולטאבה, שהגיע אלינו מברית המועצות כתייר, סיפר על בקורו בקרמניץ יחד עם רבקה פסיס. את תיאורה מביקור זה קראנו בחוברת "קול יוצאי קרמניץ" מספר 1, והוא הוסיף פרטים על דבריה, סיפורו החי והציורי היה רצוף פרטים על פגישות עם מכרים נוצרים, אותם אנו זוכרים היטב. כל מה שעבר על יהודי קרמניץ לא נגע ללבם. הם נשארו אדישים לגמרי לגורלם חוץ מאשר לרכושם, כמובן. עצם הדבר שעוד נשארו בחיים יהודים קרמנצאים היה בעיניהם כפלא. "מכל זה שאתם רואים פה על הכוחל נשארו רק ההרים והכנסיות" אמר ישראל בסיימו את ספורו העצוב...

שונה לחלוטין היחה השיחה עם האורחים מארגנטינה. ארבעתם, ישראל רויך ואשתו רבקה מבית שפיגל, יצחק שפאק ואשתו אסתר (אחות רבקה) הם מהפעילים ביותר בארגון יוצאי קרמניץ בבואנוס איירס. מפיהם שמענו על הפעילות הרבה של ארגון זה. הם מסרו פריסות שלום רבות וסיפרו על מכרים וידידים. הוחלפו אתם זכרונות נעימים מתקופת נעורי כולנו בקרמניץ שלפני מלחמת העולם השנייה, והובטחה לנו מצדם השתתפות בקיומו ובפיתוחו של מפעל הזכרון שלנו.

כדאי בהזדמנות זו להזכיר תופעה מעניינת: בשנים האחרונות הצטרפו לארגונינו פה ובחוץ לארץ אנשים שנשארו נשים מקרמניץ ואלה שלמדו בה או חיו בה זמנית. אחדים מהם מתמסרים בכל מאודם לפעילות בארגונים. כזה הוא יצחק שפאק ואחרים, שם ובאן.

נפרדנו מהארגנטינאים במסיבה לבבית בביתו של שמואל פלדמן בראשון-לציון, ימים ספורים לפני פרוץ המלחמה.

ישראל שער, כמובן, קיצר את ביקורו בלי שנסיפק לשמוע מפיו את ההמשך של ספורו המעניין.

בתו הבכירה של חברנו זאב שניידר מדטרויט, טובה מלינסקי, ביקרה בארץ בחדשי אוקטובר ונובמבר ש.ז. עם בעלה, ונפגשה כאן עם כמה חברים מיוצאי קרמניץ, ממשפחת שניידר ואחרים. ביקרה גם בספריית ריב"ל, בהדרכתו של הח' טיטלמן והתרשמה עד מאד מהמפעל ומהאווירה של העיר קרמניץ השורה בחדר הספרייה. היא קיבלה חינוך יהודי מובהק, מדברת אידיש ספרותית וקשורה קשר נפשי לעיר מולדת אביה.

פולנים יוצאי קרמניץ כותבים ...

במהלכה של "נדידת העמים הגדולה" לאחר מלחמת העולם השנייה, היגרו לשלזיה התחתית רבבות פולנים ממזרח פולין, מהשטחים שסופחו לרוסיה, ובחוסם גם מהעיר קרמניץ. כמה מאות משפחות פולניות הועברו אז מקרמניץ לעיירה רודנה שליד ליגניץ, ומדי שנה ב-14 באוגוסט עורך שם הכומר תפילת אזכרה בכנסיה הקתולית לנשמתם של יהודי קרמניץ שנרצחו. בין "יוצאי קרמניץ" אלו שברודנה נמצאת גם הפולניה סטניסלבה אחרומוביץ (סטאסיה) אשר שירחה לפני מלחמת העולם במשך 14-15 שנה כעוזרת בית במשפחת דנישבסקי, רופאת שניים. סטאסיה זו עומדת בקשרי מכתבים עם הבת הבכירה לבית דנישבסקי, מירה גולברג, (רעייתו של יהושע גולברג, כיום תושבי חל-אביב) ומדווחת לה מדי שנה על התפילה שנערכה ברודנה ביום הזכרון. והרי קטע ממכתבה מיום 1.8.67.

אני דואגת מאד לגורלכם בקשר למלחמה שפרצה אצלכם. אני מתפללת יום יום לשלומכם ולשלום הילדים. תזכרי, מירה, שמתקרב יום הזכרון של הוריהם...

חמסרי דרישת שלום לבודיק (הוא בנימין מרגלית תושב ת"א אשר להוריו היה בקרמניץ בית מרקחת). אילו היתה לי פה אפשרות הייתי שולחת לכם משהו שאיננו בנמצא בארצכם. אם יהיה השנה יבול יפה של פטריות - אשלח לכם ברצון.

תהיו כולכם בריאים וחמסרו דרישת שלום לכל הקרמניציאים המכירים וזוכרים אותי.

סטאסיה.

ובקנדה גם כן ישנם פולנים יוצאי קרמניץ, בחוכם חמרה אומעלוסיק, וגם היא עומדת בקשרי מכתבים עם ידידיה בארץ. והרי קטע ממכתבה האחרון אל דבורה שניידר-סחיש ברמת-גן.

הגורל טלטל אותנו אחרי המלחמה לקנדה. אנחנו נפגשים ומדברים על קרמניץ ומזכירים את הימים האיומים, כשמטורף אחד השמיד מיליוני אנשים חפים מפשע. והנה שמענו שפרצה אצלכם מלחמה חדשה ואנחנו דואגים מאד לשלומכם. יגן עליכם אלהים ושלא יאונה לכם כל רע. בימים הראשונים של המלחמה שלחתי לך חבילה קטנה, ולא רק אני הוצאתי עליה כמה דולרים, אלא גם חברות אחרות מקרמניץ העובדות יחד אתי, גם הן נתנו את חלקן. אמנם החבילה איננה בעלת ערך רב, אך רצינו שאתן, הבנות של משפחת שניידר זכרונה לברכה, שתדעו כי באמריקה הרחוקה יש מי שחושב עליכן ודורש לכם שלום וכל טוב. את ההורים שלכם איננו יכולים לשכוח. נבקשם לשלוח לנו תמונה. סוניה אחותך היחה כל כך דומה לאמא שלכם, ואת - דבורה - לאבא... פה בקנדה נמצאת גם משפחת וולוסיעביץ, שהיחה גרה ליד החנות שלכם. אני עובדת בבית חרושת לשמלות ויכולה לקנות פה בשבילכם שמלות בזול. תכתבי לי את המספר ואת הצבע המתאים לך ואשלח לך.

אני מאחלת לכם כל טוב ושלום,

ממני חמרה אומעלוסיק.

אורות מאופל....

יהושע גולברג

ה ל כ ו ל ע ו ל מ ם

האחים נחמן וליב ביברמן ז"ל. מי מהנוער הציוני של קרמניץ אינו זוכר את הגן הגדול של משפחת ביברמן, במעלה רחוב סלובצקי, סמוך ל"קאמערטשעס קאיע אוטשילישטשע"? כל הפעילות של "צעירי ציון" ושל "החלוץ" התרכזו בגן זה. והמשפחה כולה - ציונית. האח הבכור, משה, היה וחלוץ הראשון מקרמניץ, עוד בטרם הייתה "תנועת החלוץ", עלה ארצה בשנת 1912. האח השני, ישראל, היה שנים רבות מזכיר ה"ארגאניזאציע" והספרן של הספרייה הציונית. שנים מהאחים, אברהם ויצחק, עלו ארצה עם קבוצת החלוצים הראשונה בשנת 1921. אחריהם עלו יתר האחים והאחיות, ולבסוף הגיעה גם האם, בילה (אבי המשפחה, שמעון, נפטר בקרמניץ עקב ניתוח).

והנה תוך ימים אחדים הלכו לעולמם בתל-אביב שני האחים הצעירים: נחמן - בערב פסח תשכ"ז, וליב, הוא אריה אלון - ביום א' דחול המועד פסח. נחמן, יליד 1902, הצטרף בגיל צעיר ל"החלוץ", נשלח להכשרה בחוות גרוכוב שליד וורשה, עלה ארצה בשנת 1923 ונחשב לחבר לקבוצת הבנאים "בזלת" בסבריה, בה עבדו גם שני אחיו הגדולים, משם עבר לירושלים, עבד כטייח, למד את מלאכת המוזאיקה ועבר לחל-אביב כחבר בקבוצת יצרני מוזאיקה. עקב מחלה ונתוחים נאלץ להפסיק, ועשר השנים האחרונות עבד בבית החרשת "נשר" ברמלה,

כמנהל חשבונות. לבסוף הכריעה אותו מחלתו והוא מת ביסורים קשים. השאיר אשה, בת נשואה (חנה - סגן אלוף פלד, בחיל השריון) ונכדה. לאחר מותו נולד עוד נכד, הנשוא את שמו.

הצעיר מבין האחים, ליב (הסב את שמו לאריה אלון), יליד 1907, עלה ארצה בשנת 1926, עבד בירושלים בבנין האוניברסיטה, ובשנת 1933 עבר לכפר אז"ר, מראשוני המתיישבים. משם עבר לגבעת שמואל שלייד ח"א, עבד במקומות שונים בבניית מחנות הצבא הבריטי. עם גמר עבודתו אלו נכנס לעבוד בחברת החשמל במחלקת הגבייה. יצא לו שם של "סטאחאנוביץ" בכל מקום שעבד, לא שעה להפצרות הרופאים והמשפחה, הזניח את בריאותו ומת משכץ לב בשווייץ מהלווית אחיו נחמן. השאיר אשה ובן.

זו פרשת חיייהם ומותם של שני האחים הצעירים לבית ביברמן, מבוני הארץ פשוטו כמשמעו. את כל כחם נתנו לבנין הארץ ולבסוף הוכרעו. ברוך זכרם.

אפרים ספר מת השנה מיחה חטופה. בפעם האחרונה נפגשנו אהו במסיבת בר-מצוה והיו שם גם הרבה קרמנצאים. הוא הרבה להתלוצץ כדרכו, והיה במצב רוח מרומם.

דבר מותו הפתאומי הדהים את כולנו. במותו נגדע עוד אלון מהנוף הקרמנצאי בארצנו.

אפרים - בן למשפחת ספר הענפה שהיו כמעט כולם עמלי כפיים מצעירותם ומעורים בכל שכבות הנוער בעירנו.

לארץ-ישראל הוא הגיע בשנת 1931 והתחיל לעבוד כאן כפועל בנין. מהר התקדם במקצוע ונעשה מנהל עבודה. בתפקיד זה עבד מספר שנים במפעל הבניה של הקיבוץ המאוחד. מאוחר יותר נעשה קבלן.

בן 58 היה במותו. השאיר אחריו אשה ובת מאשתו הראשונה שייבקה כץ.

שלום לעפרו !

אברהם פישרמן. עם מותו הלך מאחור אחד המוהיקנים האחרונים של עירנו, שזכו להמלט מגורל אחיהם בקרמניץ.

פישרמן שייך לדור שאת צעירותם חיו כמשכילי העיריה וחלמו את חלום הגאולה. הבין שאת החלום יש להגשים באמצעים מאוד פרוזאיים, נרתם לפעולה הציונית, היה מחזר על פתחי בעלי-הבתים להחרימם לקרנות הלאומיות, ספג בעבודה זו לא מעט עלבונות ואכזבות, אך לא הוא ולא חבריו לדעה נרתעו בשל כך. במשך שנים רבות עמד על המשמר כחייל ממושם ועשה כל מה שדרשה ממנו התנועה. היה חבר קבוע של הוועד הציוני במקום. אך היה לא רק נאה דורש אלא גם נאה מקיים. לפני כארבעים שנה בהיותו כבר בגיל לא צעיר, קם וחיסל את בית החרוש לסבון שהיה לו בקרמניץ ויחד עם משפחתו עלה לארץ ישראל. כאן הוא הקים בית חרושת קטן לסבון והיה מחלוצי התעשייה הזאת בארץ.

פִּישְׁרֶמֶן הָיָה חֵבֶר נֶאֱמָן שֶׁל אֲרִגּוֹנָנוּ וְלֹא פֶסֶח, יַחַד עִם אֲשֶׁחַי וּבְנוֹתָיו יִבְדְּלוּ לַחַיִּים, עַל אִף פְּגִישָׁה וְעַל אִף אִזְכָּרָה. גַּם בְּשָׁנִים הָאֲחֵרוֹנוֹת, וְהוּא כִּבְר חָלוֹשׁ מְאֹד, הָיָה עוֹד עוֹלָה לַהֲגִיד "קִדִּישׁ". רַק בְּאִזְכָּרָה הָאֲחֵרוֹנָה נִפְקֵד מְקוֹמוֹ, וַיִּדְעֵנוּ אִזְ שֶׁקְצוֹ קָרֹב. וְאִכֵּן, לֹא אֲרָכּוּ הַיָּמִים וְהוּא נִפְטָר בְּשִׁיבָה טוֹבָה. הַשְּׂאִיר אֵשֶׁה, בֶּן, שְׁחֵי בָנוֹת וְנִכְדִּים.

חֵבֶל עַד דַּאֲבִידִין וְלֹא מִשְׁתַּכְחִין.

אֶסְתֵּר פִּידֶל-כִּינּוּרִי לְבֵית הַיִּדִּים. קְבוּצַת אֲנָשֵׁי קֶרְמָנִיץ אֲשֶׁר בְּקִיבוּץ יְגוּר שִׁיכְלָה בִּימֵים אֵלֶּה אַחַת מִטּוֹבֵי הַחֲבֵרוֹת, אֶת אֶסְתֵּר פִּידֶל-כִּינּוּרִי, לְבֵית הַיִּדִּים. נִבִּיא לַהֲלֵךְ דְּבָרִים לְזִכְרָהּ מִחוּץ "יוֹמָן מֶשֶׁק יְגוּר".

חֲבֵרָתָנוּ אֶסְתֵּר הַיִּדִּים-כִּינּוּרִי נּוֹלְדָה בִּשְׁנַת 1910 בְּעִיר קֶרְמָנִיץ אֲשֶׁר בְּפּוֹלִין, לְהוּרִיָּה חַיָּה וַיִּצְחָק הַיִּדִּים. הִיָּה זֶה בֵּית עֲמִלִּים, וְאֶסְתֵּר יָדְעָה כִּבְר מִלְדוּתָהּ אֶת טַעַם הָעֲבוּדָה.

שָׁנִים מִסְפָּר הִיָּתָה חֲבֵרַת "הַחֲלוּץ" וּבִשְׁנַת 1936 עָלְתָה אֶרֶצָה עִם חֲבִירָהּ בַּחַיִּים פִּידֶל-כִּינּוּרִי, הִגִּיעָה מֵהַאֲנִיָּה לְיְגוּר וְכֹאֵן מִצָּאָה אֶת בֵּיתָהּ.

בְּשָׁנוֹתֶיהָ הָרֵאשׁוֹנוֹת בְּמֶשֶׁק עֲבָדָה אֶסְתֵּר בִּחְקֵלָאוֹת, אִם זֶה בְּעִירוֹת חֲצִיר, בְּעֲבוּדוֹת שְׂדֵה אַחֲרוֹת וּבְעִיקָר בְּכֶרֶם. בְּעֲבוּדָתָהּ לֹא יָדְעָה לָאוֹת, וְעֲבָדָה תְּמִיד לְמַעַלָּה מִכּוֹחוֹתֶיהָ. הִיא נִחְבְּרָה גַּם בְּחִבּוֹנֹת כְּפִיִּים וְהִיָּתָה אִישׁ עֲבוּדָה בְּמִלּוֹא מוֹבֵן הַמִּילָה.

בִּשְׁנַת 1941 קִיבְּלָה אֶסְתֵּר הַחֲקָף לֵב וּמֵאִז עֲבְרוּ חַיִּים בְּסִימָן מַחְלוֹת וְסִבֵּל רַב. אוֹלָם הִיא יָדְעָה לְהִתְגַּבֵּר עַל הַכּוֹל. פַּעַם בָּה רָצוֹן חַיִּים חֲזָק וְלֹא נִכְנָעָה לְמַכְאוּבִּים שֶׁפָּקְדוּהָ לְעֵתִים קְרוֹבוֹת. לֹא פַעַם הִתְפַּלְאוּ הָרוֹפְאִים עַל הַחִיוּנוֹת שֶׁלָּהּ. אֶסְתֵּר יָדְעָה גַּם יָדְעָה כִּי מַחְלָתָה אֲנוּשָׁה, אוֹלָם עָשְׂתָה מֵאֲמָצִים רַבִּים שֶׁהַמְּחִלָּה לֹא תִשְׁתַּלֵּם עָלֶיהָ וְכֹאֲשֶׁר רַק הוֹקֵל לָהּ בְּמִקְצַת שׁוֹב הִיָּתָה עֲלִיזָה, מְלִיאֵת חַיִּים וּמְרָץ.

אֶסְתֵּר חִפְשָׁה תְּמִיד אֶת הַטּוֹב וְהִיָּפָה בְּאִדָּם, הִיָּתָה טוֹבַת לֵב וְאַצִּילַת נֶפֶשׁ וּמוֹכֵנָה לְעִזּוֹר לְכָל הַזֶּקֶק לְעִזָּרָה אוֹ לְהִדְרָכָה. גּוֹרְלִי שֶׁל הַזּוֹלָת הִיָּה קָרֹב לְלִבָּהּ.

לְמִשְׁפַּחְתָּהּ הִיא הִתְמַסְרָה בְּכָל נֶפֶשָׁהּ וּבְכָל מְאֹדָהּ, מִסִּירוֹת שְׂאִין לָהּ גְּבוּל.

שְׁלוֹם לְעַפְרָה!

חנה קסלמן נפצעה קשה בחאונת דרכים ומתה זמן קצר אחרי זה, ב-16.3.67, שבעת ימים ושבעת צרות.

חנה הייתה אשת חיל בכל דרכיה, בהיותה אלמנה ואמם של 4 ילדים, נהלה בעצמה את עסקיה בקרמניץ.

לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה נסעה לאמריקה אל בנה הבכור. לארץ הגיעה בשנת 1960, אחרי מותו של הבן הזה. כאן סדרה לה את ביתה וחייה בו יחידה. אלה מבני עירנו, שהיו מבקרים אצלה, החפעלו מכח שפוטה הבהיר, למרות זקנתה המופלגת והיו ניהנים ממראה ביחה הנקי וממידת הכנסת האורחים.

בדרכה הארוכה מלאה היסורים איבדה חנה את כל ילדיה. בנה סוניה נפל מות גבורים במלחמת ספרד (ראה פנקס קרמניץ עמוד 228). בנה האחר ובחה נספו בשואה בפולין, והיא, האם השכולה, המשיכה לחיות עד שבא האסון גם עליה.

מי ששומע את סיפור חייה של חנה קסלמן, אינו יכול לא להעלות על דעתו את חייה הטראגיים של תהילה, גיבורת הסיפור בשם זה של ש.י. עגנון. הדמיון בין שתיהן מפליא. בת 85 הייתה במותה, ברוך זכרה.

יעקב רייכמן, איש תל-יוסף. נולד בקרמניץ ביום כ"ג כסלו ה'תרנ"ו, נפטר בתל-יוסף ביום י"ג תשרי תשכ"ח, בגיל קרוב ל-72. ובין שני אלה - עוד תאריך, התאריך הקובע: ב-20 בפברואר 1921 עלה ארצה עם קבוצת החלוצים הראשונה מקרמניץ, יחד אתם נכנס לגדוד העבודה ע"ש יוסף טרומפלדור, פלוגת ראש העין. עם הווסד קיבוץ תל-יוסף היה עם ראשוני המתישבים, שם חי ופעל עד יומו האחרון.

גדל במשפחה מסורתית, סבו (אבי אמו) היה רב בעיריה טאופיפול (היא טשאהן), ואביו - סוחר קמח, היה קרוי "משה דעס רב"ס" (חתנו של הרב). שני הבנים, יעקב וצבי (הוא גרישה) עלו ארצה; אחותם סימה, גננת עברית במקצועה, לא הצליחה לעלות ונספתה ע"י הנאצים. בקרמניץ היה רייכמן מפעילי ה"ארגאניזאציה", מתמיד במועדון הציוני ועם התארגנות קבוצת החלוצים הצטרף אליה מיד. סמוך לעלייתו קרא למנוס גולדנברג הצעיר ומסר לו מעין צוואה, לשמור על הגחלת ולדאוג לדור ההמשך. בארץ לא קיים יעקב קשרים עם אנשי קרמניץ, פרט לאלה שבתל-יוסף, בהיותו שקוע כולו בבנין המשק. אלה מבינינו שביקרו מפעם לפעם בתל-יוסף יכלו לחטוף עמו רק שיחה קצרה, חמיד עסוק, ובשנים האחרונות - חולה לעתים קרובות. ניתן איפוא לחברי תל-יוסף עצמם לספר אודותיו. נביא קטעים מהחברת שהופיעה לזכרו ביום השלושים לפטירתו:

שיכלנו חבר שהיה למופת בנאמנות ומסירות לעבודה, למשק ולתנועה. רייכמן היה דוגמה נאמנה ומייצגת לדור החלוצים. הם באו אלינו לבנות את הארץ, לעשות מהפכה באופן החשיבה של הנוער היהודי, זה היה דור ההגשמה. לא היה גבול למסירותו לענין: לבנות ארץ חדשה, חיים חדשים, יותר צודקים - חיי קיבוץ. זה בער בעצמותיו עד לשכחה עצמית. - -

רייכמן היה מ"משכמי שחרית" כמו יהודי אדוק המשכים לעבודת הבורא, כך היה רייכמן ממחר לקום השכם בבוקר לעבודה "בדחילו ורחימו", גם בשנים שהיה ידוע חולי ובגיל גבוה... - - - העבודה והחקלאות, אלה שני עמודי האש אשר הדריכו את יעקב בחייו. באלה היה מגשים את מהפכת החיים שלו. חלוש הנוער הציוני בגולה שראה את עיקר הגאולה במחרשה ושר בגעגועים "במחרשתי כל עשרי ירשתי"... - - - יעקב כבש את הכל ב ע ר ה , בלהס רב, בהתאם למזגו החם והסוער. היה נקוט בידו הכלל: תפסת מרובה תפסת".

בשנים האחרונות היה יעקב נמנה עם באי בית הכנסת, התמיד בזה בלב תמים. אחרי שגיוורא בנו נפטר היה חוזר מדי יום מהעבודה ישר לבית הכנסת להגיד "קדיש". בתנאים של חיי קבוץ לא לכל אחד היה אומץ לחזור לחיים מסורתיים. לרייכמן היה האומץ הזה.

- - - לפני שנים אחדות מת אחיו גרישה (הערשל), זה הסביע בו חותם. והנה ביום פרוץ המלחמה (מלחמת ששת הימים) גדם קולו של בנו היקר מכל - גיורא, הבן, החקלאי, המפקד, גיורא האהוב, עליו היתה גאווה, בו ראה את ממשיך דרכו.

מותו של גיורא מוטט אותו כליל. לא עמד לו עוד כחו, כרע ונפל תחת נטל השכול והיגון. - - - עם פטירתו של יעקב נעלם מאופקנו אחד מ"אנשי בראשית":
- - - חבל על דאבדין ולא משתכחין.

אהרן גולדפמן, השנה מת בבואנוס-איירס אהרן גולדפמן. בנעוריו היה הוא מהפולריים ביותר בין בני גילו, מאלה שעליהם נאמר "ידו בכל ויד כל בו". הוא היה מחונן בהומור רב ובקרבתו היה תמיד שמח. ב"ייעורייסקאיע אוטשילישטשע" היה הוא מהתלמידים אשר עליהם ניבא בחמתו המנהל גולדפרב שאיש מהם לא ימות במוחו הטבעי. ואכן, כמעט לגבי כולם נתקיישה הנבואה: חלק מהם מצאו פורקן לעודף המרץ וליצר ההרפתקנות שלהם בשורות הצבא האדום בימי מלחמת האזרחים. לקרמניץ הם כבר לא חזרו. אחדים ניספו בקרבות עם הלבנים ואחדים עלו שם לגדולה.

אהרן היגר לארגנטינה בשנות העשרים, שם הסתדר, נשא אשה ובאין לו בנים אימץ ילד. היו לו קשרי-מכתבים עם קרובים וידידים בארץ. באחד ממכתביו אלי כתב, שהוא פעיל שם בארגון בני עירנו וחושב לשלח את בנו המאומץ להתחנך בישראל. והנה השיגהו המוות כשהוא כן 69. לפניו מתו בבואנוס איירס שני אחיו הצעירים, אליעזר ודוד.

בויניפג שבקנדה נפטרו במפתיע, מההקפת לב, שני בני עירנו: אשר דסר ומנדל פרידל.

אשר דסר, הוא אחיו של מקס דסר, העומד בקשרים הדוקים אתנו, עד לכל המתרחש בארגונו, באמצעותו מגיעה כל פניה שלנו לבני עירנו בקנדה ובהשפעתו הם נענים לכל דבר.

גם אשר היה מסור ונאמן ליוצאי קרמניץ. עם תום מלחמת העולם השנייה הוא עשה רבות למען בני עירנו שישבו אז במחנות והחמסר לפעולה למענם בלב ונפש. עד הזמן האחרון התעניין מאוד בכל הנעשה בין בני העיר שבקנדה ובישראל ונתן את תרומתו למפעל הזכרון שלנו כאן. כמו כל בני משפחת דסר היה בעל מרץ רב ונחוץ בחוש לאמנות ולעבודות יד עדינות. היה בעל חנות לחכשיטים.

מנדל פרידל היגר לקנדה יחד עם כל בני משפחתו בתחילת שנות העשרים. עברו עליו שם ימים קשים, כמו גם על קרמנצאים אחרים, וגם בשנים האחרונות עבד קשה במפעלו. גם הוא נמנה על אותם יוצאי העיר הנושאים בלבם את זכר "הבית הישן", שם הצטיין בנעוריו כתלמיד טוב והיה אהוב על חבריו. בויניפג שמר על קשרים חמים עם אנשי קרמניץ וחרם מחלקו לכל מפעל של הלאנדסמאנשאפט.

ונכון מעיר מקס דסר, ייבדל לחיים, בסכמו את הידיעה על מותם של השניים:

"פונים שטעטל ווערט א דערפל".....